

ШАХСНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ

Елмуратова Улбосын Хожабаевна

Нукус шаҳар 36-сонли мактабнинг тарих фани ўқитувчиси

Аннотация: *Мазкур мақолада таълимнинг шахс ривожланишидаги ўрни, унинг ижтимоий ва маънавий аҳамияти ҳамда замонавий педагогик ёндашувлар асосида инсон салоҳиятини ривожлантириш масалалари ёритилган. Таълим шахснинг ақлий, маънавий, ижтимоий ва эмоционал ривожланишининг асосий омилларидан бири сифатида таҳлил қилинади. Шунингдек, замонавий таълим тизимида инновацион педагогик технологияларни қўллаш орқали шахснинг ижодкорлик ва мустақил фикрлаш қобилиятини шакллантириш масалаларига эътибор қаратилган.*

Калит сўзлар: *таълим, шахс, ривожланиш, тарбия, педагогика, инновация, ижодкорлик, мустақил фикрлаш, маънавий камолот, компетенция.*

КИРИШ

Инсон шахсининг шаклланиши ва ривожланиши жамият тараққиётининг асосий мезони ҳисобланади. Таълим эса бу жараённинг бош омили бўлиб, у инсоннинг билими, дунёқараши, ахлоқи, ижтимоий муносабати ва фаолият маданиятини белгилайди. Таълим орқали инсон нафақат билим олади, балки ўзини англаш, мустақил фикрлаш ва ижтимоий ҳаётда фаол иштирок этиш қобилиятини ҳам ривожлантиради.

Шахсни ривожлантиришда таълимнинг ўрнини аниқлаш педагогика фанида муҳим илмий-амалий масалалардан биридир. Чунки ҳар бир таълим тизими – у мактаб, коллеж ёки олий таълим бўладими – ўз олдига фақат билим беришни эмас, балки инсонни ҳар томонлама камол топтиришни мақсад қилиб кўяди.

Таълим жараёни орқали инсоннинг:

- ақлий салоҳияти (билиш, таҳлил қилиш, хулоса чиқариш),
- ахлоқий фазилатлари (одоб, масъулият, инсонийлик),
- ижтимоий муносабатлари (мулоқот, ҳамкорлик, жамоавий фикрлаш),
- ижодий қобилияти (яратувчанлик, инновацион фикрлаш)

шаклланади.

Шу нуқтаи назардан таълим шахс ривожланишининг психологик, маънавий ва ижтимоий омилларини бирлаштирувчи тизим сифатида қаралиши зарур.

Бугунги глобллашув ва рақамли трансформация даврида таълимнинг вазифаси янада кенгайди. Замонавий инсондан фақат билимли бўлиш эмас,

балки инновацион фикрлаш, тез қарор қабул қилиш ва жамиятга фойда келтирадиган фаол шахс бўлиш талаб қилинади. Шунинг учун таълим тизими шахс ривожланишига йўналтирилган компетенциявий ёндашувни асосий тамойил қилиб олмоқда.

Шундай қилиб, шахсни ривожлантиришда таълимнинг ўрни – бу фақат академик билим бериш эмас, балки инсоннинг бутун ҳаёт фаолиятидаги ижтимоий, маънавий ва психологик тараққиётини таъминлашдан иборат.

Таълим ва шахс ривожланиши ўртасидаги ўзаро боғлиқлик

Педагогик адабиётларда таълим шахсни ривожлантиришнинг асосий воситаси сифатида таърифланади. Таълим жараёнида инсонда билим олиш қобилияти, ақлий фаолият ва дунёқараш шаклланади. Бу жараён жисмоний ривожланишдан фарқли равишда, ички маънавий ва психологик ўсишни камраб олади.

А.В. Петровский, Л.С. Выготский ва А.Н. Леонтьев каби педагог ва психологлар таълим орқали инсоннинг фаол шахсга айланиш механизмини илмий асослаб беришган. Улар таълимни фақат билим бериш жараёни сифатида эмас, балки ижтимоий фаоллик ва онг ривожланиши манбаи сифатида талқин қиладилар.

Таълимнинг маънавий ва ижтимоий аҳамияти

Таълим шахснинг нафақат ақлий, балки маънавий камолотини таъминлайди. Маънавий жиҳатдан баркамол инсон жамиятда адолат, меҳр-оқибат, инсонпарварлик ва масъулият каби қадриятларни қарор топтиради.

Ўзбек педагогикасида, айниқса, А. Авлоний, А. Фитрат, А. Қодирий, И. Ғуломов каби алломалар таълимни маънавий тарбия билан уйғун ҳолда кўришган. Авлоний таъкидлаганидек, “Тарбиясиз миллат йўқолади, таълимсиз миллат тараққий этмайди”.

Шу маънода таълим шахсни маънавий жиҳатдан етук, ватанпарвар ва ижтимоий фаол фуқаро сифатида шакллантиришнинг энг самарали воситаси ҳисобланади.

Замонавий таълимда шахсни ривожлантиришга қаратилган ёндашувлар

Бугунги таълим тизимида шахс ривожланишига қаратилган бир қатор янги педагогик концепциялар қўлланилмоқда:

- Шахсга йўналтирилган таълим (индивидуал ёндашув, ўқувчининг шахсий хусусиятларини ҳисобга олиш);
- Интерактив усуллар (фаол мулоқот, жамоавий фикрлаш ва тажриба алмашиш орқали ўрганиш);
- Лойиха асосида таълим (Project-based learning) – амалиёт орқали ижодий фикрлашни ривожлантириш;

- Ахборот-коммуникация технологиялари – таълимни рақамли муҳитда ташкил этиш ва шахснинг мустақил таълим олиш қобилиятини ривожлантириш.

Бу усуллар инсонни пасив қабул қилувчидан фаол ижодкор шахсга айлантиришга хизмат қилади.

Ўзбекистонда таълим тизимининг шахс ривожланишига қаратилган ислохотлари

Мустақил Ўзбекистонда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” таълим тизимини инсонпарвар ва шахсга йўналтирилган асосда қайта қуришга хизмат қилди.

Ҳозирги кунда таълимнинг асосий вазифаси — ҳар бир ёшни жамиятда фаол, мустақил фикрлайдиган, маънавий етук шахс сифатида шакллантиришдан иборат.

Шу мақсадда таълим муассасаларида инновацион методлар, креатив фикрлаш машғулотлари, “Soft Skills” дастурлари ва ижтимоий фаоллик лойиҳалари жорий қилинмоқда. Бунинг натижасида ёшларда мустақил қарор қабул қилиш, танқидий фикрлаш ва ижодий ёндашув кўникмалари ривожланмоқда.

ХУЛОСА

Шахсни ривожлантиришда таълимнинг ўрни беқиёсдир. Таълим инсоннинг билими, тафаккури, маънавий дунёси ва ижтимоий фаоллигини белгилайди. Таълимсиз ривожланиш бўлмаганидек, шахсий камолотсиз жамият тараққиёти ҳам имконсиздир.

Замонавий таълим фақат билим бериш эмас, балки инсонни ҳаётда фаол, ижодкор, масъулиятли шахс сифатида шакллантиришни ўз олдига мақсад қилиши зарур.

Шу боис таълим тизимини доимий равишда такомиллаштириш, инновацион усулларни жорий этиш ва шахсга йўналтирилган педагогик муҳит яратиш — мамлакатнинг маънавий ва интеллектуал салоҳиятини оширишнинг асосий гаровидир.

ФҲЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Мусурманова А., Ибрагимов Х., Жамолдинова О., Рискулова К. - Умумий педагогика: I қисм. 2020- й
2. F. Egamberdiyeva “Ijtimoiy pedagogika” 2023
3. Hashimov K., Nishonova S. “Pedagogika tarixi” 2005